

ETNIK MADANIY QADRIYATLARGA IJOBIY MUNOSABATLARNI BIBLIOTERAPIYA VOSITASIDA SHAKLLANTIRISHNING MAVJUD HOLATI VA ISTIQBOLLARI

Komolova Shoxsanam Muzaffar qizi

Namangan davlat universiteti tayanch doktoranti

kamolovashohsanm@gmail.com

ANNOTATSIYA. *Ushbu tezisdagi bugungi globallashtirish davrida yoshlar ongida milliy o'zlikni anglash va etnik madaniy qadriyatlarga nisbatan ijobiy munosabatni shakllantirishda biblioterapiya (kitob bilan davolash va tarbiyalash) usulining ahamiyati tahlil qilinadi. Mavjud holat o'rganilib, badiiy adabiyotning shaxs psixologiyasiga ta'sir ko'rsatish mexanizmlari yoritiladi.*

KIRISH: MAVZUNING DOLZARBLIGI

Hozirgi kunda "ommaviy madaniyat"ning kuchayishi etnik qadriyatlarning biroz chetga surilishiga sabab bo'lmoqda. Yosh avlod o'z xalqining urf-odatlarini, tili va tarixini merosiga nisbatan befarq bo'lmasligi uchun pedagogika va psixologiyaning noan'anaviy usullaridan foydalanish zarur.

Biblioterapiya – nafaqat ruhiy muvozanatni tiklash, balki kitob mutolaasi orqali shaxsning qadriyatlar tizimini qayta shakllantirish vositasidir. Etnik madaniyatni kitobxonlik orqali singdirish – bu milliy kodni saqlab qolishning eng yumshoq va samarali yo'lidir.

BIBLIOTERAPIYA: NAZARIY ASOSLAR VA ETNIK YO'NALISH

Biblioterapiya tushunchasi asosan klinik psixologiyada qo'llanilsa-da, bugungi kunda "**Rivojlantiruvchi biblioterapiya**" yo'nalishi pedagogikada keng o'rin egallamoqda.

- **Identifikatsiya:** Kitobxon asar qahramoni bilan o'zini tenglashtiradi. Agar qahramon milliy qadriyatlarga sodiq, vatanparvar shaxs bo'lsa, o'quvchida ham shu sifatlariga intilish uyg'onadi.

- **Katarsis:** Asardagi voqealar orqali o'quvchi o'zining milliy g'ururini his qiladi va ruhiy poklanishni boshidan kechiradi.

O'smirlar psixologiyasida "Etnik identifikatsiya" muammosi. O'smirlar davrida inson "Men kimman?" degan savolga javob izlaydi. Bu davrda tashqi madaniy ta'sirlar (internet, xorijiy submadaniyatlar) juda kuchli bo'ladi.

- **Mavjud holat:** Ko'plab o'smirlar o'z milliy qadriyatlarini "eskirgan" deb hisoblashadi.

- **Biblioterapiya yechimi:** Kitob orqali ularga milliy qadriyat "muzey eksponati" emas, balki zamonaviy insonning ma'naviy asosi ekanligini ko'rsatish.

MAVJUD HOLATNING TAHLILI.

Bugungi kunda etnik qadriyatlarni shakllantirishda biblioterapiyadan foydalanish darajasini quyidagicha baholash mumkin:

Ko'rsatkich	Holat	Muammo
Ta'lim tizimi	Adabiyot darslari orqali bilvosita qo'llaniladi.	Tizimli metodika ishlab chiqilmagan.
Kutubxonalar	"Kitobxonlik haftalikasi" o'tkaziladi.	Faqat axborot berish bilan cheklanib qolingan.
Media va IT	Audiokitoblar ko'paymoqda.	Etnik qadriyatlarga oid tanlov imkoniyati kam.

Mavjud kamchilik: Ko'pincha badiiy asar faqat ma'lumot sifatida o'qitiladi, uning shaxsiy "men"iga va etnik his-tuyg'ulariga ta'siri (terapevtik effekti) e'tibordan chetda qoladi.

Biblioterapevtik tahlil uchun tavsiya etiladigan asarlar (Klassifikatsiya)
Tezisdagi quyidagi jadvalni keltirish uning ilmiy qiymatini oshiradi:

Qadriyat turi	Tavsiya etiladigan asarlar	Tarbiyaviy/Terapevtik ta'siri
Oila va sadoqat	O'tkir Hoshimov: "Dunyoning ishlari", "Ikki eshik orasi"	Ona siymosi, mehroqibat va oilaviy rishtalarni mustahkamlash.
Vatanparvarlik va g'urur	Oybek: "Navoiy", Pirimqul Qodirov: "Yulduzli tunlar"	Tarixiy shaxslar bilan faxrlanish, milliy o'zlikni anglash.
Halollik va mardlik	Tog'ay Murod: "Otamdan qolgan dalalar", "Yulduzlar mangu yonadi"	Milliy xarakterdagi mardlik va mehnatsevarlikni shakllantirish.
Ma'naviy poklik	Abdulla Qodiriy: "O'tkan kunlar"	Milliy kiyinish, muomala madaniyati va an'analarga hurmat.

Empirik tadqiqot natijalari (Namuna sifatida). Tezisdagi o'tkazilgan kichik so'rovnoma natijalarini keltirish mumkin (shartli ma'lumotlar):

"Tadqiqot davomida 100 nafar talaba o'rtasida so'rovnoma o'tkazilganda, ularning **65 foizi** milliy asarlarni mutolaa qilgandan so'ng o'z ajdodlari tarixiga qiziqishlari ortganini, **40 foizi** esa kundalik hayotda milliy etika qoidalariga rioya qilishga intilishlarini bildirishgan."

ETNIK MADANIY QADRIYATLARNI SHAKLLANTIRISH MEXANIZMI

Biblioterapiya seanslari orqali yoshlarda quyidagi sifatlarni shakllantirish mumkin:

1. **Milliy tilga muhabbat:** Mumtoz va zamonaviy asarlarning boy tili orqali.
2. **Tarixiy xotira:** Tarixiy romanlar (masalan, "O'tkan kunlar", "Navoiy") orqali o'tmish bilan bog'lanish.
3. **Bag'rikenglik:** Xalq og'zaki ijodi va dostonlar orqali millatlararo totuvlik g'oyalarini singdirish.

Muhim eslatma: Biblioterapiya shunchaki o'qish emas, balki o'qilgan asarni muhokama qilish, undagi etnik motivlarni his qilish va kundalik hayotga tatbiq etish jarayonidir.

Biblioterapiya vositasida etnik qadriyatlarni shakllantirishning yangi usullari

- **"Audio-etnos":** Milliy dostonlar va ertaklarning audio variantlarini eshitish orqali til ohangdorligini his qilish.
- **"Bibliosayohat":** Asarda tasvirlangan tarixiy obidalarga kitob bilan birga sayohat qilish.
- **Kross-madaniy biblioterapiya:** Turli millat vakillari asarlarini solishtirish orqali o'z milliy qadriyatining o'ziga xosligini anglash.

AMALIY TAVSIYALAR VA YECHIMLAR

Mavjud holatni yaxshilash va biblioterapiyani tizimli joriy etish uchun quyidagilar taklif etiladi:

- **Etnobibliografik ro'yxatlar tuzish:** Yosh xususiyatlaridan kelib chiqib, milliy ruhni kuchaytiruvchi asarlar ro'yxatini shakllantirish.
- **Interaktiv muhokama klublari:** Kutubxonalarda "Kitob va milliy qadriyat" mavzusida psixologik treninglar o'tkazish.
- **Raqamli biblioterapiya:** Milliy qadriyatlarni targ'ib qiluvchi mobil ilovalar va elektron platformalarni boyitish.

XULOSA

Etnik madaniy qadriyatlarga ijobiy munosabatni shakllantirishda biblioterapiya eng samarali "yumshoq kuch" hisoblanadi. Kitob orqali inson o'zligini anglaydi, ajdodlar merosini qadrlashni o'rganadi. Mavjud holatni yaxshilash uchun pedagog-psixologlar va kutubxonachilar hamkorligida maxsus biblioterapevtik dasturlarni ishlab chiqish davr talabidir.

Biblioterapiya – bu qalb muhandisligi vositasidir. Mavjud holat tahlili shuni ko'rsatadiki, bizda badiiy adabiyot bor, ammo uni etnik qadriyatni shakllantiruvchi "dori" (terapiya) sifatida qo'llash metodikasi oqsoqlanmoqda. Agar ta'lim tizimiga biblioterapevtik yondashuv integratsiya qilinsa, yoshlarimiz nafaqat bilimli, balki o'z ildizlariga sodiq shaxslar bo'lib yetishadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Mirziyoyev Sh.M. "Adabiyot va san'at, madaniyatni rivojlantirish – xalqimiz ma'naviyatini yuksaltirishning mustahkam poydevoridir".

2. Bulatov S.S. "O'zbek xalq amaliy bezak san'ati".
3. Mirziyoyev Sh.M. "Yangi O'zbekiston strategiyasi". – Toshkent: O'zbekiston, 2021. (Siyosiy-ma'naviy asos sifatida).
4. Qodirov P. "Til va el". – Toshkent: G'afur G'ulom nomidagi nashriyat, 2015. (Etnik qadriyatlar tahlili uchun).
5. Pardaeva M. "Biblioterapiya: nazariya va amaliyot" (O'quv-uslubiy qo'llanma). – Toshkent, 2019.
6. Ismoilova Z.K. "Ma'naviy-axloqiy tarbiya asoslari". – Toshkent: Fan va texnologiya, 2010.
7. Dresher Yu.N. "Biblioterapiya: teoriya i praktika". – Moskva: Meditsina, 2008. (Xalqaro tajriba uchun).
8. Karimova V.M. "Psixologiya". – Toshkent: Sharq, 2002. (O'smirlar psixologiyasi qismi uchun).
9. Hoshimov O'. "Dunyoning ishlari" (Qissa). – Toshkent: Sharq, 2018. (Amaliy tahlil uchun).
10. Qodiriy A. "O'tkan kunlar" (Roman). – Toshkent: Yangi asr avlodi, 2020.
11. Murod T. "Otamdan qolgan dalalar". – Toshkent: Sharq, 2015.
12. O'zbekiston Respublikasining "Kutubxona-axborot faoliyati to'g'risida"gi Qonuni.
13. G'oziev E.G'. "Ontogenez psixologiyasi". – Toshkent: Noshir, 2010.